

**Žanka Karaman, kustos
Muzeja Sarajeva
Bosna i Hercegovina**

UTVRDITI MOGUĆNOSTI KORIŠTENJA EVROPSKIH I SVJETSKIH ISKUSTAVA ZA UNAPREĐENJE DOMAĆE MUZEOLOGIJE, ILI KAKO DALJE...

Abstrakt

Rad se odnosi na razvojni put muzeja: od muzeja - hrama, preko tzv. građanskog muzeja, danas dominantnog, do ekomuzeja u kojem se ogleda budućnost ove djelatnosti.

Ključne riječi:

muzeologija, heritologija, ekomuzej.

Ako pokušamo dati pregled razvoja muzeja možemo govoriti o muzejima *prvog vala* kojeg su predstavljale odabrane, privatne zbirke, rezervirane za odabrane. Elita je gledala elitu.

Muzej *drugog vala* je muzej industrijske revolucije, tzv. *građanski muzej*, koji treba učestvovati u izgrađivanju nacionalnog duha, prikupljajući reprezentativne primjerke i kreirajući uzvišeni ambijent. Takvi muzeji ostaju udaljeni od života, ali pružaju šansu za edukaciju svima, jer to odgovara ekonomskom trenutku, te se na muzej gleda kao na izvor znanja. Ta dostupnost je i njegova najveća vrijednost. Mada se gotovo ništa nije promijenilo u načinu sakupljanja predmeta – on je i dalje tertiran kao vrijedan suvenir koji naglašava superiornost: vremena ili vlasnika. Njegov i njihov cilj nije istina nego ideal istine. To je vrijednost koja ne obogaćuje i ljepota koja ne oplemenjuje. Ovi muzeji su prisutni i danas. Tačnije rečeno oni su dominantni, svaki drugačiji je izuzetak. Pa ako i nastupe promjene one se odnose na vanjski izgled. Suština ostaje ista.

Dakle, kroz dugi niz godina muzeji su pokušali sačuvati status privilegiranih svetišta umjetnosti, pa je pristup ovim "*hramovima*" bio ograničen vremenom i strogim protokolom koji je uključivao adekvatnu odjeću, najavu, a

posjet se smatrao privilegijom koja je zahtijevala čitavu ceremoniju. Bili su otvoreni za posjet samo nekoliko sati i samo su škole, domaći i strani stručnjaci, uz prethodnu najavu, mogli računati na otvorena vrata ovih ustanova izvan strogo utvrđenog termina.

Čini se da je 1930. godina presudna za konačan uvid u negativne posljedice koje su rezultat neadekvatno uređenih muzeja. Te godine, pariški časopis *Revue* koji je bio "okrenut" općoj kulturnoj tematici, objavio je rezultate ankete u kojoj su učestvovali najugledniji muzejski radnici tog vremena, direktori kulturnih institucija, profesori, umjetnici, dakle ljudi čiji autoritet nije upitan. Anketa se odnosila na procjenu strukture, koncepcije i uopće djelatnosti muzeja. Rezultati ankete su bili poražavajući. Muzeji su ne samo po svojoj ekspoziciji, nego i stukturi, organiziranju, u svojoj osnovnoj djelatnosti—preživjeli, zastarjeli i ne odgovaraju osnovnim zadacima. Postavlja se pitanje njihcvog smisla i potrebe. Tek nakon ovog "šamara" muzejskoj djelatnosti tog vremena iniciran je Prvi međunarodni kongres muzeja i muzejskih stručnih radnika, u Madridu 1934. godine. Osnovna tema je bila *Arhitektura i uređenje umjetičkih muzeja*. Ono što je simptomatično je činjenica da je izabran Madrid u kojem je samo četiri godine ranije otvorena preuređena galerija Prado, s novom koncepcijom koja je nagovijestila početak novog vremena u muzeologiji i muzejskoj ekspoziciji. Ovom koncepcijom je naglašena hronologija, epohe, stilovi, škole, a izložena su djela koja su nosioci takvih vrijednosti. Da bi se izbjegla pretrpanost, traže se muzejski eksponati koji imaju široko značenje za publiku, a ostali primjerci se sređuju kao studijske zbirke, za stručnjake, studente i ljude čije interes prevazilazi interes prosječnog posjetitelja. Nakon ovog Kongresa se uvodi proučavanje *Muzeologije* kao sastavni dio Plana i programa rada na univerzitetu.

Naglašavam da muzeologija nije nauka o muzejima. Ona je širi pojam koji se odnosi na cjelokupno djelovanje muzeja prema prirodi, civilizaciji, kulturi. Nelogičnost je u tome što institucija muzeja sužava polje muzeologije na – *muzeografiju*, koja se odnosi na istoriju institucije i način rada u njoj, a to se ne može podvesti pod naučni rad. Konačno, samo jedan dio cjelokupnog nasljeđa se nalazi u muzejima, a muzeologija je odnos prema cjelokupnoj baštini. Zato neki autori predlažu naziv – *heritologija*.

Posljednjih godina dešavaju se velike promjene u muzejima i galerijama širom svijeta. Od statičnih ustanova koje samo čuvaju predmete prerastaju u okruženja aktivnog učenja, druženja i uživanja, za različite populacije ljudi. Ova promjena je zahtijevala i radikalne izmjene u stavovima i primjenjivanju novih ideja. do drugačijih zaposlenika. Od okrenutosti starinama koje čuva – muzej se približava posjetiocima. I to svojim suvremenicima. Postalo je izlišno misliti da muzeji trebaju služiti samo našem potomstvu. Oni su tu zbog nas. Da nam pomognu kvalitetno živjeti i da sačuvaju taj kvalitet za one iza nas.

Takvi, *muzeji trećeg vala*, djeluju u potpuno izmjenjenim okolnostima, u kojima muzeji ne smiju biti skladišta suvenira prošlog vremena. Osnovna razlika je u tome što novi muzej ne čuva samo ono što je reprezentativno nego mu je važna poruka i živa komunikacija sa društvom u kojem se nalazi. Važnije je da pruža komunikaciju nego informaciju. On treba biti mjesto inicijative i akcije, mjesto koje će potaknuti promjene. Osnovna ideja koju novi muzej želi afirmirati jeste činjenica da je sva prošlost bezvrijedna ukoliko se ne iskoristi prema trenutku sadašnjosti i prema budućnosti.

Danas se budućnost muzeja veže uz pojavu i razvoj *ekomuzeja* koji je potpuno različit od tradicionalnog, dominirajućeg muzeja. Ova vrsta muzeja pokušava pomiriti demokratičnost i vrhunski profesionalizam. Oni su odraz izvornih, životnih, potreba sredine iz koje "niču". Prihvatili su profesionalizam i domete tehnologije i prilagodili su ih lokalnim specifičnostima i potrebama. Ne ograničavaju svoj interes, niti dijele službu zaštite od muzejske djelatnosti. Analogno *ekomuzeju*, koji je specifikum malih sredina, u velikim se osnivaju tzv. *neighborhooh muzeji* - muzeji koji vode brigu o stanovnicima užeg teritorija i prave izložbe manjeg obima, ali korisne i prepoznatljive za ljude te sredine. On je muzej po mjeri uže zajednice u kojoj djeluje i koji vodi brigu o ljudima te zajednice. Ovi muzeji su danas prisutni u U.S.A., ali mogu biti uzor i muzejima u drugim sredinama. Ljudi ga prihvataju i vole jer ga osjećaju kao dio svog identiteta, za razliku od muzeja koji plaše svojom veličinom i sterilnom atmosferom.

Ekomuzej izražava volju naroda koji živi na određenom teritoriju, a ne nekog vanjskog identiteta ili pritiska. On je potreban kako narodu u čijoj sredini se nalazi, jer čuva njegove korjene i specifičnosti, tako i znanstvenicima koji na tom mjestu mogu pronaći zaštićen material za proučavanje. Ekomuzeji trebaju biti zaštita autohtonosti od nadolazeće globalizacije koja je suprotan proces od kontinuiranog procesa zaštite i razvoja kultura. Globalizacija bi trebala donijeti pozitivne promjene na poljima: slobodne trgovine, demokracije i jačanja pravne države. Nažalost, njene posljedice u malim i nerazvijenim zemljama su pogubne. Današnji muzeji su u krizi bez obzira što njihov broj raste, jer još uvijek djeluju po modelu muzeja iz XIX stoljeća. Zato ekomuzeji trebaju biti oaze iz kojih bi se crpila pozitivna energija u borbi protiv nadolazećih opasnosti modernog življenja. Opasnosti koje na kulturu gledaju kao na robu koja treba donositi samo profit.

Živimo u maloj, siromašnoj, ratom uništenoj državi gdje se veliki i bogati muzeji mogu vidjeti samo na TV-u. Briga društva za ono što imamo je takva da je najveća kulturna institucija u BiH, Zemaljski muzej, nedavno "okačio" tablu sa natpisom *Zatvoreno za posjetu* - ne bi li na taj, nepopularan način, otvorili oči onima kojima su već dugo zatvorene kada treba pogledati na kulturu i njene potrebe. Ni takav očajnički potez, nije gotovo ništa promijenio (osim jednokratne pomoći inozemnih banaka koje su ovu situaciju iskoristile

za svoju propagandu i čiji se logo na ovoj prelijepoj ustanovi dugo mogao vidjeti, a čije je ime većina stanovnika nepravilno izgovarala). Možemo li reći da to neokolonijalizam napreduje sa političkog i ekonomskog područja na nivo lokalne kulture?

A, uloga muzeja je primarna u odbrani identiteta i njegovog kontinuiteta koje je izvor mudrosti, te pomaže uravnotežen i human razvoj. Oni trebaju biti na raspolaganju svojim korisnicima, pomagati njihovo razumijevanje stvarnosti, a ne samo pokušavati povećavati nivo njihovog znanja nudeći im sve veći i veći broj sakupljenih primjeraka nečega što je nekad bilo u funkciji, "filujuć" ih mnogobrojnim činjenicama kojih ionako ima previše u sistemu obrazovanja koji nas okružuje. Uostalom, predmet izdvojen iz sredine kojoj pripada svjedoči o uništenju te sredine.

Zato, ističem suprotne primjere u kojima se pokušava sačuvati tradicionalno, specifično, ono što nas određuje i obogaćuje. Veoma je zanimljiv način na koji su vlasti u Kjotu, staroj japanskoj prijestonici, podsticale svoje sugrađane da nose tradicionalnu japansku nošnju toliko jedinstvenu i prepoznatljivu. Naime, osobe koje budu odjevene u kimono će imati besplatno korištenje gradskog saobraćaja u određenom periodu. To se odnosi i na slobodan ulaz u muzeje i ostale turističke atrakcije. Eto dobrog primjera stimuliranja kulturnog identiteta, bez prisile, afirmativno.

Ili način na koje su atinske vlasti rješile pitanje izgradnje metroa u gradu sa bogatom antičkom prošlošću. Metro stanice će biti mali muzeji, koji će sačuvati blago tamo gdje je pronađeno, a ujedno zadovoljiti moderni marketing. Znam da je usporedba opterećene mnogim razlikama, prvenstveno ekonomskim, ali je ideja vrijedna pažnje, pa zašto ne i kopiranja, naravno, prilagođenog tradiciji zemlje koja ga primjenjuje.

S posebnim ponosom ističem primjer koji je nedavno realiziran u okviru sajma u Zenici, ZEPS-u. Naime, posjetioci su mogli vidjeti tipično, vlašičko, selo sa svim elementima života i rada specifičnim za takvu sredinu. Takav primjer malog ekomuzeja daje nadu da će kultura doprinostiti osjećaju identiteta, ponosa i razvitku pripadnosti određenom miljeu.

Da završim citatom cijenjenog prof. Šole:

*"Prikupljena i pokazana baština, na licu mjesta, tamo gdje je i ugrožena, može spasiti nešto ponosa i zdravlja i, na dugi rok, pokazati da u sebi krije neslućene mogućnosti razvoja. Doduše, ne opasnog nego mudrog razvoja koji će djeci ostaviti, ako ne bolji svijet, a ono bar takav kakav smo od njih posudili. Među pitomim i malim zajednicama i kulturama preživjet će one koje budu imale više sačuvane prošlosti"*¹

¹ Tomislav Šola, Pohvala baštini i njenom čuvanju, Zagreb 2003.

Rezime

Utvrditi mogućnosti korištenja evropskih i svjetskih iskustava za unapređenje domaće muzeologije, ili kako dalje...

Utvrditi mogućnosti korištenja evropskih i svjetskih iskustava za unapređenje domaće muzeologije, ili kako dalje ...

Da bismo odgovorili na izazov suvremenog društva i njegovih potreba, to jest da bi opstali i bili korisni u novom vremenu, muzeji se moraju mijenjati i prilagođavati.

Ta promjena prvenstveno "ide" u smjeru približavanja muzeja posjetiocima, zbog kojih i postoje ove ustanove. Muzeji prestaju biti sredine u kojima se samo čuvaju i izlažu sjedočanstva prošlog vremena, bez obzira koliko neprocjenjiva bila. Akcenat je na aktivnoj komunikaciji muzeja sa posjetiteljima i to u segmentima koji se direktno tiču sredine u kojoj je muzej lociran.

Dakle, budućnost muzeja je u onim muzejima koji nastaju iz potreba sredine i koji, koristeći napredak tehnologije, prilagođavaju njene domete potrebama i lokalnim specifičnostima.

Summary

To fortify possibilities using of European's and world's experiences for advancement of domestic museology or...

To respond on challenges of modern society and its requirements, which are, if they want to survive and be useful in new time, Museums have to change and adapt.

That change primary "goes" in direction of approaching Museums to visitors, because of whom, these institutions existes. The Museums are not any more the centers in which we only keep and obtain the testimonies of past, without matter how priceless they are.

So, the future of Museum is in those Museums, which are taking rise from requirements of environment, and which are using a progress of technology, adapted its range to requirements and local specific qualities.

Key words:

Museology, Heritologia, Eco – museum.